

Отже, помітне значне перевищення витрат над доходами населення за останні роки (рис. 3). Звичайно така тенденція зменшує можливості населення підвищувати власний добробут. Можна стверджувати, що рівень доходів в порівнянні з витратами не збільшується. Прослідковується тенденція до збільшення як доходної так і витратної частини (див. рис. 3). Різке збільшення витрат спостерігаємо з 2015 року.

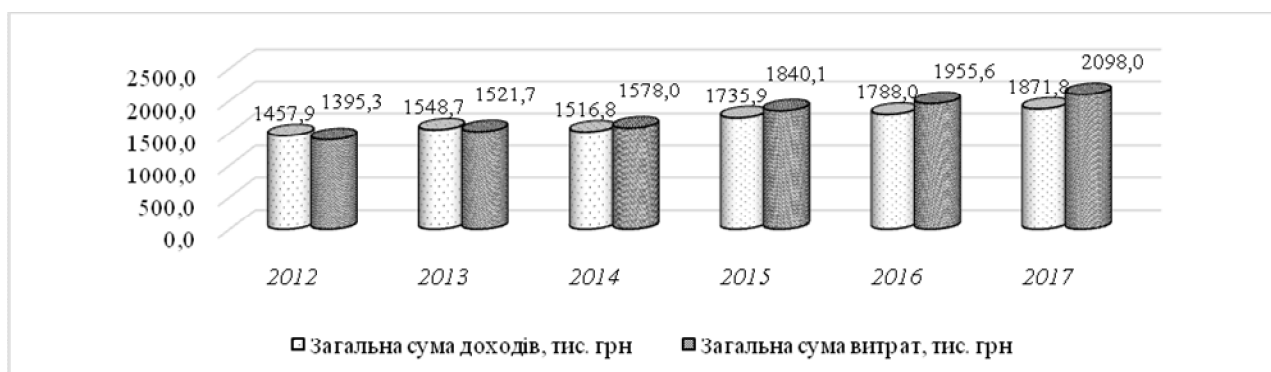

Рисунок 3. Динаміка доходів та витрат населення України за 2012-2017 рр., тис. грн.

Джерело: складено автором на основі [1].

Необхідність удосконалення моделі соціального захисту в системі пріоритетів державної соціальної політики для всіх груп населення підтверджується тим фактом, що з кожним роком чисельність населення з низьким рівнем доходів збільшується (див. рис. 3). Визначення потенційних основних напрямів, структури і форм реформування цієї моделі має досить актуальне теоретичне і практичне значення на сучасному етапі розвитку суспільства. Стратегією сталого розвитку «Україна–2020» реформування системи соціального захисту визначено одним із першочергових завдань. Відповідно до цілей сталого розвитку подолання бідності та зменшення нерівності є головним напрямком даних реформ. Метою Стратегії є поетапне зменшення масштабів бідності в Україні та впровадження нових механізмів її запобігання. Зменшення нерівності в системі доходів населення Стратегією планується: внесення змін принципів розподілу доходів у суспільстві; зміни методики формування мінімальних державних соціальних гарантій та стандартів; підвищення тарифних ставок працівників бюджетних установ; зміни в системі пенсійного страхування тощо [2].

Перелік посилань:

1. Державна служба статистика України: статистичний збірник «Соціальний захист населення України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Про схвалення стратегії подолання бідності: розпорядження Кабінету Міністрів України №161-р від 16.03.2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248898080>
3. Комар Н. В. Міжнародна економічна допомога в процесі реалізації стратегії подолання бідності в Україні / Н.В. Комар / Дисертація на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук. – Тернопіль 2008.
4. Фінансові важелі подолання бідності в Україні: монограф. [О. П. Кириленко, І. І. Білоус, Б. С. Малиняк та ін.] ; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 432 с.

«ВІДТІК МІЗКІВ» – ВТРАТА ВІДДАЧИ ВІД ІНВЕСТИЦІЙ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

Н.М. Припуляк, канд. екон. наук, доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Головним багатством будь-якого суспільства є люди та накопичений ними освітній, професійний, інтелектуальний та творчий потенціали, які в сучасних умовах реалізуються в формі людського капіталу. Саме від рівня продуктивних сил людини, розвитку та якості людського капіталу залежить інноваційна спроможність економіки, яка визначає конкурентоспроможність країни, її технологічну незалежність та авторитет в світовому співтоваристві. З цих причин питання вивчення проблем формування та ефективного використання людського капіталу є актуальними.

Людський капітал являє собою стратегічну цінність країни, оскільки включає запас знань, освіти, практичні навички, творчі та розумові здібності людини, їх моральні цінності, мотивацію, культурний рівень, які визначають здатність працівників генерувати ефективні рішення, новаторські

ідеї, займатися їх розробкою та впровадженням у виробництво. Технічний рівень матеріально-речового фактору виробництва несе в собі лише можливість отримання корисного ефекту, тоді як реальне його досягнення залежить від функціонування головної продуктивної сили суспільства – робочої сили, її наукових знань, кваліфікації та творчого потенціалу.

Людський капітал, як і фізичний, створюється і нагромаджується завдяки інвестиціям; він потребує від інвесторів суттєвих витрат, відволікання значних коштів. Незважаючи на те, що формування людського капіталу здійснюється з різних джерел, основну роль в їх складі відіграють кошти держави. Зазвичай це бюджетні кошти, що спрямовуються на фінансування науки, освіти, науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності, охорони здоров'я, культури, на стимулювання інноваційної та творчої активності, які разом формують суттєву частину національного багатства. Проте, інвестування – це не просто вкладення коштів, а свідомо та цілеспрямована діяльність їх власника, що зорієнтована на отримання максимальної віддачі, яка на рівні країни проявляється в: утворенні конкурентних переваг економіки, можливостях її модернізації, темпах та характері економічного пошкваллення. (Досвід багатьох країн світу¹ доводить існування тісного та безпосереднього зв'язку між науково-технічним проривами, успішними національними перетвореннями, інтенсифікацією економіки та нагромадженням людського капіталу).

Однак, варто враховувати, що людський капітал є невід'ємним особистим здобутком людини, який не існує поза конкретними персоніфікованими його носіями. Тому масовий від'їзд кваліфікованих працівників за кордон виступає як одна з найбільш серйозних перешкод в забезпеченні стійкого економічного розвитку країни, як явище, яке повністю анулює віддачу на вкладення в людський капітал, залишаючи країні-донору лише витрати на формування і розвиток останнього.

На сьогодні Україна – одна з країн, яка є найбільшим постачальником робочої сили в Європу. За оцінкою Світового банку країна входить до п'ятірки найбільших постачальників мігрантів у світі, поступаючись лише Мексиці, Індії, Китаю та Росії [1, с. 4]. Згідно експертних оцінок, за межами країни з метою трудової діяльності перебуває більше 2 млн осіб, що складає 11,1% економічно активного населення [2, с. 171].

Більше половини загальних потоків коротко – та довгострокових трудових мігрантів з України (а це 51%) припадає на країни Євросоюзу (в т.ч. Польщу (14,3 %), Італію (13,2 %), Чеську Республіку (12,9 %)). Найбільшою країною призначення вітчизняної робочої сили є Російська Федерація (43,2 %) [1, с. 5].

Впродовж останніх років Україна продовжує втрачати населення в результаті виїзду все більшої його чисельності за кордон. Як правило, трудовими мігрантами стають не безробітні, а частина працюючого населення, для яких рушійним мотивом міграції є пошук більш вигідніших умов праці, більш високого рівня життя.

В нашій країні нестриманість міграційних процесів посилюється зневажливим ставленням держави до втрат національного людського капіталу, яке проявляється у: відсутності офіційної достовірної інформації про масштаби та наслідки міграційних процесів в Україні; неспроможності влади ефективно використовувати наявні трудові ресурси, що підтверджується високим рівнем безробіття та бідністю працюючого населення; прямих втратах – значних, переважно, бюджетних коштів, вкладених в здоров'я, освіту, професійну підготовку фахівців, які працюють на розвиток економіки інших країн; безоплатній передачі прав іншим країнам на отримання економічних ефектів² від використання сформованого в Україні людського капіталу і перетворенні країни в інтелектуального донора.

Незважаючи на те, що міграція здебільшого має добровільний характер, вона формується під впливом економічних, політичних, соціальних факторів, які обумовлюють переміщення населення між країнами. Основними чинниками міграції з України стають відсутність стабільного доходу, здатного гарантувати гідний рівень добробуту; прагнення до більш повної реалізації свого творчого та інтелектуального потенціалу; обмеженість перспектив професійного розвитку; незатребуваність знань та досвіду, їх значна недооцінка на фоні стрімкого зростання вартості життя; потреба у безпеці тощо.

Воєнно-політична криза, втрата роботи, зниження реальної заробітної плати посилюють еміграційні настрої населення³ і суттєво збільшують потік емігрантів.

¹ Гонконгу, Сінгапуру, Південної Кореї, так званих, «Азіатських тигрів»; Японії та Китаю з їх «економічним чудом».

² Розрахунки, проведені зарубіжними вченими, довели, що лише внесок освіти у приріст ВВП сягає майже 30% [4, с. 26].

³ Опитування, проведене на замовлення Міжнародної організації з міграції навесні 2015р. показало, що 8 % українців (проти 6 % у 2011 р.) планують найближчим часом знайти роботу за кордоном [3, с. 14].

Дослідження структури останнього показує, що Україну покидають переважно особи віком від 20 до 40 років (понад 50 % від загального числа трудових мігрантів), які мають середню або спеціальну освіту (41 %) та вищу освіту (36 %) [3, с. 13]. За останні роки Україна втратила третину своїх наукових кадрів.

За оцінками українських експертів, щорічні втрати від еміграції наукових працівників з України за останні роки складають близько 15 млн. дол. Якщо ж до категорії наукових працівників додати висококваліфікованих інженерно-технічних спеціалістів, представників медичних професій, вчителів і діячів культури, то загальні річні збитки України від «відпливу мізків» перевищують 1 млрд. доларів США. Таким чином, тенденція виїзду з країни економічно активного населення, фахівців з освітою, молодих кадрів⁴ негативним чином позначається на наслідках трудової міграції. До них відносять: втрату найпродуктивнішої частини національної робочої сили, постаріння населення, погіршення трудових ресурсів потенціалу країни; відтік «інтелекту» і кваліфікованих кадрів, що призводить до зниження техніко-технологічного, культурного та науково-освітнього рівнів країни; відсутність віддачі на вкладений суспільством капітал в духовний та культурний розвиток людини, її освіту та спеціальну підготовку, адже додана вартість створюється мігрантами за межами їх батьківщини; декваліфікація фахівців через їх працевлаштування за кордоном за найпростішими професіями; порушення сімейних цінностей; поширення проявів соціального сирітства, яке виникає у зв'язку із від'їздом батьків за кордон на тривалий період. І саме головне, до чого призводить все вище перелічене, це – втрата національного людського капіталу, а разом з ним, – будь-яких перспектив розвитку нашої країни.

Перелік посилань:

1. Кравчук К. Трудова міграція як фактор економічного зростання в Україні. Аналітична записка МЗ/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ier.com.ua/files/publications/.../PB_M3_2014_ukr.pdf
2. Позняк О.В. оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні // Демографія та соціальна економіка – 2016. – №2(27). – С. 169-182.
3. Міграція в Україні: факти і цифри 2016. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iom.org.ua>
4. Формування та розвиток людського капіталу корпоративних підприємств. Наукове видання / Г.В. Назарова, Н.Л. Гавкалова, Н.С. маркова – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 240 с.
5. Каленюк І.С. Сучасні ризики розвитку вищої освіти в Україні / І.С. Каленюк, О.В. Куклін, В.А. Ямковий // Економіка України. – 2015. – №2. – С. 70-83.

ПІДХОДИ ДО ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ В СВІТЛІ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

О.Д. Радченко, канд. екон. наук, с.н.с.

Л.О. Лазутіна, канд. екон. наук

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

Сталий сільський розвиток України стає все більшою проблемою державного регулювання. Передумовою цього є те, що багато прийнятих нормативних актів по відродженню сільських територій не реалізуються у повній мірі, село занепадає, попри те, що сільське господарство демонструє досить переконливі показники росту, навіть у період фінансової кризи.

Досі фінансування соціальної сфери села відбувалось за залишковим принципом, у порівнянні з підтримкою сільського господарства, яка теж недостатня, але все ж досягає у окремі роки 3 % видатків держбюджету. Заходи у межах реформи децентралізації дещо покращили стан фінансування розвитку сільських територій, але процес лише розпочався і не скрізь сприймається позитивно через соціальні та регіональні протиріччя. Наразі, питання доступу до фінансових ресурсів є найбільш актуальним, і воно знаходиться у залежності від вибору першочергових заходів фінансування.

Науковою спільнотою уже висунута та реалізовується ідея щодо сільського розвитку, як це прийнято у ЄС, де державна підтримка у єдиному руслі реалізовується за двома напрямками – підтримка виробництва та сільського розвитку (так звані стовпці), жоден з яких не є другорядним. Ви-

⁴ Значна кількість університетів запрошують іноземних талановитих студентів на навчання, надають освітні послуги, пропонують гранти, стипендії з подальшим працевлаштуванням та гарантованою високою заробітною платою. Лише у Польщі за декілька останніх років чисельність українських студентів зросла більш, ніж у 5 разів, і вже перевищує 10 тис. осіб, що складає понад третину всього іноземного студентського потенціалу даної країни [5, с. 73].